

آموزش هنر در آینه‌ی پژوهش

علاءالدین کیالاشکی
پژوهشگر آموزش و پرورش

وضعیت آموزش
هنر و دست‌یابی
به روش‌های نوین
آموزش متناسب
با شرایط زمانی و
مکانی، تا کنون
کمتر از زاویه‌ای
پژوهشی بررسی
شده‌اند از این
منظر، نوعی فقر
و تنگ‌دستی در
قلمروی پژوهش
هنر، به ویژه در
حوزه‌ی آموزش و
پرورش احساس
می‌شود

کلیدواژه‌ها: پژوهش هنر، آموزش هنر، اثربخشی درس

هنر.

مقدمه

بی‌تردید تاریخ و روش‌های آموزشی و فرایندهای یاددهی-یادگیری در حوزه‌های مختلف، از جمله علم و هنر به مرحله‌ای از کمال و اعتلای خود رسیده است که با بهره‌گیری از علوم گوناگون و کشف ابعاد تازه‌ای از ویژگی‌ها و رفتار انسانی، اعمال سلیقه‌ها و نظرات شخصی، به سرعت جای خود را به پژوهش‌های علمی و یافته‌های تحقیقاتی می‌دهند. امروزه ورود کارشناسان و پژوهش‌مداران به همه‌ی حوزه‌های آموزشی، روزبه‌روز شتاب و کیفیت مضاعفی می‌یابد، ابعاد جدیدی از حقایق و دشواری‌های مسایل تربیتی را آشکار می‌کند و پرده‌های نوین و بدیعی از معارف بشری و مسیر پر رمز و راز دانش و هنر را به روی طالبان و مشتاقان می‌گشاید. با وجود این، اساساً حیطه‌ی هنر و موضوعات پیرامون آن، هم در عرصه‌ی نقد و نظر و هم در اجرا و عمل، نسبت به سایر مسایل کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند و به تبع آن، موضوع برنامه‌ی درسی هنر، با وجود تأکیدات بسیار در عرصه‌ی گفتار، از محورهای کشف نشده و مغفول نظام آموزشی کشور است؛ به عبارتی، وضعیت آموزش هنر و دست‌یابی به روش‌های نوین آموزش متناسب با شرایط زمانی و مکانی، تا کنون کمتر از زاویه‌ای پژوهشی بررسی شده‌اند از این منظر، نوعی فقر و تنگ‌دستی در قلمروی پژوهش هنر، به ویژه در حوزه‌ی آموزش و پرورش احساس می‌شود. اندک تحقیقات پراکنده و با دامنه‌های محدود استانی و شهرستانی، تکافوی نیازها و پرسش‌های رو به تزاید پیش رو در سطح کلان و ملی و راهبردی این حوزه را ندارد. با این شرایط، حتی این تحقیقات اندک نیز نشان می‌دهد که آموزش هنر در کشور از پایین‌ترین سنین تا

سطوح بالای تحصیلی، نیازمند ورود پژوهشگران هنرورز و اندیشمندان محقق و هنردوست به آموزش و پرورش است تا دامنه و گستره‌ی یادگیری دانش‌آموزان را در همه‌ی دروس و حوزه‌ها وسعت و عمق بیشتری ببخشند و با تجزیه و تحلیل، مقابله و مقایسه و عبور آگاهانه از پرسش‌ها، چشم‌اندازها و شیوه‌های مناسب‌تری را برای آموزش هنر برای معلمان و دانش‌آموزان و اولیای آن‌ها ترسیم کنند. بی‌مناسبت نیست که یادآوری شود، براساس اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۷۷) نظام آموزش کشور از آموزش هنر، اهداف زیر را پی‌گیری می‌کند:

۱. شناخت، پرورش و هدایت ذوق و استعداد‌های مختلف هنری و زیبایی‌شناسی؛
۲. شناخت زیبایی‌های جهان آفرینش به منزله‌ی مظاهر جمال الهی؛
۳. شناخت هنر اسلامی و هنرهای ملی و جهانی؛
۴. پرورش روحیه‌ی حفظ میراث فرهنگی هنری و تاریخی؛
۵. شناخت ادب فارسی به عنوان جلوه‌گاه ذوق هنر و مظهر وحدت ملی و اجتماعی کشور؛
۶. شناخت فرهنگ و آداب و سنن مطلوب جامعه‌ی اسلامی ایران؛
۷. تقویت روحیه‌ی احتراز از رسوم منحط و خرافی.

وضعیت آموزش هنر، اکنون چگونه است و چه مسیری را تعقیب می‌کند؛ آیا اساساً توانسته است به اهداف خود دست یابد؛ اولیا، دانش‌آموزان و معلمان و صاحب‌نظران درباره‌ی آموزش هنر چگونه می‌اندیشند؛ دشواری‌های آموزش هنر چیست؛ سایر کشورها و نظام‌های آموزشی در این زمینه چگونه عمل می‌کنند، از پرسش‌ها و زمینه‌های پژوهش هستند که پاسخ به آن‌ها نیازمند ورود به عرصه‌ی تحقیق روشمند است.

بر این اساس، برآنیم تا در این شماره و شماره‌های آینده‌ی

۷. بین نظرات معلمان پایه‌های مختلف درباره‌ی مشکلات تدریس درس هنر تفاوت وجود ندارد. بنابراین پژوهشگر پیشنهاد کرده است:

۱. برای معلمان، طراحی و اجرای دوره‌های ویژه‌ی آموزشی با اهداف و برنامه‌ریزی درسی هنر ضرورت دارد؛
۲. معلمان هنرمند در سطوح مختلف شناسایی و از آنان برای آموزش هنر استفاده شود؛
۳. برای معلمان‌ی که مهارت ویژه‌ای در تدریس هنر دارند، انگیزه و پاداش‌های مادی و معنوی در نظر گرفته شود.

بررسی شیوه‌ی آموزش درس هنر و تأثیر تخصص دبیران بر نگرش و ارزیابی دانش‌آموزان سال سوم راهنمایی شهر کرمان

پژوهشگر: حبیب‌ا... شیخ‌بهایی

ناظر: شورای تحقیقات استان کرمان

در سراسر جهان، آموزش هنر امری حساس و حیاتی تلقی می‌شود که می‌تواند در پرورش احساسات و عواطف صفات اخلاقی و رشد استعدادها و تخیل فرد، نقش اساسی ایفا کند. از این منظر جایگاه هنرهای سنتی ایرانی، مانند خوشنویسی، کتاب‌آرایی، معماری، قالی‌بافی، چاپ قلمکار، کاشی‌کاری، تذهیب، مینیاتور و سایر هنرهای دستی، به گونه‌ای است که با تکیه بر آنها، می‌توان میان زمینه‌های فرهنگی، صنعتی و اقتصادی، پیوند محکمی به وجود آورد.

دانش‌آموزان و معلمین، به درس هنر، بسیار علاقه دارند و همگی خواهان ارتقای کیفی و کمی این درس‌اند؛ اما درس هنر به خاطر کمبود معلم اختصاصی و ماهر شیوه‌ی تدریس و هم‌چنین ضعف محتوا، کیفیت خوبی ندارد. به دلیل ناآشنایی با روش تدریس صحیح و برنامه‌ریزی اصولی، معلمین انگیزه‌ی ندارند و در نتیجه، کلاس این درس از نظر کیفی در سطح مطلوب نیست و دانش‌آموزان نیز با وجود علاقه‌مندی‌شان به درس هنر، نمی‌توانند نیازهای خود را در کلاس درس هنر برآورده کنند.

حال این‌که آموزش از راه هنر، به این علت تفهیمش سریع‌تر و راحت‌تر و مطابق میل باطنی کودکان است، نتایج مفیدتری دارد. تربیت هنری موجب می‌شود که استعدادها، مهارت‌ها، ابداعات، اتکای به نفس، پیوند با میراث فرهنگی و شناخت بهترین ابزارهای پرکردن اوقات فراغت عمل کنند. دانش‌آموزان به وسیله‌ی هنر، ابعاد شخصیتی خود را آشکار می‌کنند و تجربه‌های خود را محک می‌زنند. تربیت هنری باعث می‌شود، دانش‌آموزان خلاقیت ذهنی پیدا کند و در یادگیری و پذیرش واقعیت‌های اجتماعی موفق باشند. هدف این مطالعه، شناخت نگرش دانش‌آموزان به درس هنر بوده و نقش تخصصی

مجله‌ی رشد هنر، با بررسی اجمالی برخی پژوهش‌های افراد و مراجع مختلف پژوهشی در حوزه‌های گوناگون، به موضوع هنر بپردازیم تا ضمن آشنایی خوانندگان و معلمان ارجمند با برخی از این پژوهش‌ها، از روش‌ها و یافته‌های آن‌ها برای آشنایی همکاران و معلمان و پیش‌برد و توسعه‌ی آموزش هنر بهره‌گیری شود.

بررسی راهکارهای افزایش اثربخشی درس هنر در مدارس

دوره‌ی ابتدایی استان سیستان و بلوچستان

عنوان مذکور، عنوان تحقیقی است که «علی‌اصغر ملازمی» در سال ۱۳۸۴ و با استفاده از اعتبارات پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش انجام داده است.

این پژوهش با هدف تعیین استانداردهای درس هنر، شناخت مشکلات، روش‌های رایج در آموزش این درس و بررسی راهکارهای افزایش اثربخشی فعالیت‌های هنر در مدارس انجام شده است. برای پاسخ‌گویی به پرسش‌های تحقیق از روش‌های ترکیبی، مطالعات تطبیقی، روش توصیفی و روش نیمه‌تجربی استفاده شده است و شرایط موجود استانداردهای موضوعات، روش‌های تدریس و ارزش‌یابی درس هنر در کشورهای دیگر نیز بررسی شد. نمونه‌ی آماری، ۳۷۰ نفر از معلمان ابتدایی و ۲۱۰ نفر از دانش‌آموزان سال چهارم ابتدایی ناحیه‌ی ۲ زاهدان بود که با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای- تصادفی انتخاب شدند. در این بررسی برای تحلیل یافته‌ها از آزمون‌های آمار توصیفی، مانند میانگین واریانس و آمار استنباطی (کی‌دو) و تحلیل واریانس استفاده شد.

نتایج این پژوهش نشان داد:

۱. موضوعات رایج درس هنر در جهان با موضوعات درس هنر در ایران و هم‌چنین روش‌های تدریس و ارزش‌یابی رایج در جهان با آن‌چه در ایران مورد تأکید است، متفاوت است؛
۲. معلمین درس هنر در دوره‌ی ابتدایی تخصص کافی برای تدریس درس هنر ندارند؛
۳. مسئولین، معلمان راهنما و والدین دانش‌آموزان به درس هنر به قدر کافی اهمیت نمی‌دهند؛
۴. کلاس‌های بازآموزی ضمن خدمت مربوط به درس هنر به هیچ وجه کفایت نمی‌کند؛
۵. معلمان در تدریس و ارزش‌یابی درس هنر از روش‌های سنتی همان‌گونه که در دوران دانش‌آموزی خویش آموزش دیده‌اند- استفاده می‌کنند و در روش‌های تدریس، نوآوری وجود ندارد و بیشتر ارزش‌یابی‌ها فاقد برنامه و معیار است؛
۶. استفاده از روش «نقد مثبت» سبب بهبود فعالیت‌های هنری کودکان در سال چهارم ابتدایی شده است؛

در کیفیت آموزش هنر است.

کاستی‌های آموزش هنر در مدارس و تخصیص ساعات هنر به سایر دروس، از مواردی است که اهمیت این تحقیق معنی و موارد مشابه را به خوبی بیان می‌کند؛ به بیان دیگر هدف این مطالعه، در واقع بررسی شیوه‌ی آموزش درس هنر عوامل مستقل و تأثیرگذار آن است و درصدد است، به مسؤولین و برنامه‌ریزان در این زمینه پیشنهاداتی دهد. این مطالعه بر چهار فرضیه مبتنی است:

- درباره‌ی درس هنر، نگرش دانش‌آموزانی که معلم متخصص دارند و دانش‌آموزانی که معلم غیرمتخصص دارد، متفاوت است؛

- بین نگرش دختران و پسران نسبت به درس هنر تفاوت وجود دارد.

- در دو فرضیه‌ی دیگر، محقق بر این باور است که میان دو عامل تحصیلات پدر و مادر و وضعیت اقتصادی با نگرش دانش‌آموزان به درس هنر، رابطه‌ی معنادار وجود دارد. او درصدد است، صحت و سقم فرضیات مذکور را محک بزند. محقق، تحقیقات انجام شده را مرور کرده است و تحقیقاتی را که آن‌ها بین آموزش هنر و رشد خلاقیت در کودکان، رابطه‌ی مثبت به دست آمده، معرفی و مشخص کرده است که این مطالعات نمایانگر علاقه‌ی دانش‌آموزان به درس هنر هستند.

روش تحقیقی که در این مطالعه به کارگرفته شده است، روش «علمی-مقایسه‌ای» است؛ زیرا محقق درصدد بوده است، ضمن بررسی شیوه‌ی آموزش درس هنر، تأثیر تخصص دبیران بر نگرش و ارزیابی دانش‌آموزان را تعیین کند.

جامعه‌ی آماری مورد بررسی در این تحقیق، کل دانش‌آموزان دختر و پسر کلاس‌های سوم راهنمایی در شهر کرمان است- حجم نمونه، روش نمونه‌گیری خوشه‌ای، چندمرحله‌ای و تصادفی ساده است. حجم نمونه‌ی تحقیق در بردارنده‌ی ۳۰۴ نفر دانش‌آموز دختر و پسر بوده که معلمین آن‌ها در زمینه‌ی هنر متخصص بوده‌اند. از ۳۰۴ دانش‌آموز دختر و پسر نیز که معلمین آن‌ها متخصص نبوده‌اند، نمونه‌گیری شده است.

ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه‌ی طراحی شده‌ی محقق و روش‌های آماری تحقیق و استفاده از آمارهای توصیفی و استنباطی (آزمون T، تحلیل واریانس) بوده است. نتایج مطالعه نشان می‌دهد که ضریب اطمینان ۹۹ درصدی بین نگرش دو گروه دختران و پسران دارای معلم متخصص هنر با گروه دختران و پسران فاقد معلم متخصص، تفاوت معنی‌داری وجود دارد؛ یعنی تخصص معلم در درس

دفتر انتشارات کمک آموزشی

با مجله‌های رشد آشنا شوید

مجله‌های رشد توسط دفتر انتشارات کمک آموزشی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وابسته به وزارت آموزش و پرورش تهیه و منتشر می‌شوند:

مجله‌های دانش‌آموزی

(به صورت ماهنامه و ۸ شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

- (برای دانش‌آموزان آمادگی و پایه‌ی اول دوره‌ی دبستان)
- (برای دانش‌آموزان پایه‌های دوم و سوم دوره‌ی دبستان)
- (برای دانش‌آموزان پایه‌های چهارم و پنجم دوره‌ی دبستان)
- (برای دانش‌آموزان دوره‌ی راهنمایی تحصیلی)
- (برای دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه و پیش‌دانشگاهی)

مجله‌های بزرگسال عمومی

(به صورت ماهنامه و ۸ شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

- ♦ رشد آموزش ابتدایی ♦ رشد آموزش راهنمایی تحصیلی ♦ رشد تکنولوژی آموزشی ♦ رشد مدرسه فردا ♦ رشد مدیریت مدرسه ♦ رشد معلم

مجله‌های بزرگسال اختصاصی

(به صورت فصلنامه و ۴ شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

- ♦ رشد برهان راهنمایی (مجله ریاضی برای دانش‌آموزان دوره‌ی راهنمایی تحصیلی) ♦ رشد برهان متوسطه (مجله ریاضی برای دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه) ♦ رشد آموزش قرآن ♦ رشد آموزش معارف اسلامی ♦ رشد آموزش زبان و ادب فارسی ♦ رشد آموزش هنر ♦ رشد مشاور مدرسه ♦ رشد آموزش تربیت‌بدنی ♦ رشد آموزش علوم اجتماعی ♦ رشد آموزش تاریخ ♦ رشد آموزش جغرافیا ♦ رشد آموزش زبان ♦ رشد آموزش ریاضی ♦ رشد آموزش فیزیک ♦ رشد آموزش شیمی ♦ رشد آموزش زیست‌شناسی ♦ رشد آموزش زمین‌شناسی ♦ رشد آموزش فن‌وحرفه‌ای ♦ رشد آموزش پیش‌دبستانی

مجله‌های رشد عمومی و اختصاصی برای آموزگاران، معلمان، مدیران و کارکنان اجرایی مدارس، دانشجویان مراکز تربیت‌معلم و رشته‌های دبیری دانشگاه‌ها و کارشناسان تعلیم و تربیت تهیه و منتشر می‌شوند.

♦ نشانی: تهران، خیابان ایرانشهر شمالی، ساختمان شماره‌ی ۴ آموزش و پرورش، پلاک ۲۶۶، دفتر انتشارات کمک آموزشی.

♦ تلفن و نمابر: ۰۲۱ - ۸۸۳۰۱۴۷۸ - ۰۲۱

همت مضاعف، کار مضاعف

برگ اشتراک مجله‌های رشد

شرایط:

۱. پرداخت مبلغ ۷۰/۰۰۰ ریال به ازای یک دوره یک ساله مجله‌ی درخواستی، به صورت علی‌الحساب به حساب شماره‌ی ۳۹۶۶۲۰۰۰ بانک تجارت شعبه ی سه راه آزمایش (سرخه‌حصار) کد ۳۹۵ در وجه شرکت افست.

۲. ارسال اصل فیش بانکی به همراه برگ تکمیل شده‌ی اشتراک بایست‌سفارشی. (کپی فیش را نزد خود نگه دارید.)

♦ نام مجله‌های درخواستی:

.....
.....

♦ نام و نام خانوادگی:

.....

♦ تاریخ تولد:

.....

♦ میزان تحصیلات:

.....

♦ تلفن:

.....

♦ نشانی کامل پستی:

.....

استان: شهرستان:

.....

خیابان:

.....

پلاک: شماره‌ی پستی:

.....

♦ در صورتی که قبلاً مشترک مجله بوده‌اید، شماره‌ی اشتراک خود را بنویسید:

کاشتراک:

امضا:

۱۵۸۷۵/۶۵۶۷

• صندوق پستی مرکز بررسی آثار:

۱۶۵۹۵/۱۱۱

• صندوق پستی امور مشترکین:

www.roshdmag.ir

• وبگاه:

۰۲۱-۷۷۳۳۶۶۵۶-۷۷۳۳۵۱۱۰

• امور مشترکین:

۰۲۱-۸۸۳۰۱۴۸۲

• پیام‌گیر مجله‌های رشد:

یادآوری:

- ♦ هزینه‌ی برگشت مجله در صورت خوانا و کامل نبودن نشانی و عدم حضور گیرنده، برعهده‌ی مشترک است.
- ♦ مبنای شروع اشتراک مجله از زمان دریافت برگ اشتراک خواهد بود.

هنر می‌تواند نگرش مثبت و سازنده‌ای را به دانش‌آموزان در زمینه‌ی رشد و خلاقیت آن‌ها بدهد.

هم‌چنین، عامل وضعیت اقتصادی پدر و مادر با میزان نگرش مثبت دختران آن‌ها درس هنر رابطه‌ی معنی‌دار و مستقیم به دست آمده است؛ به طوری که با بهبود وضع اقتصادی پدر و مادر، نگرش مثبت دختران به درس هنر بالا می‌رود؛ اما این عامل در نحوه‌ی نگرش پسران معنی‌دار نیست. بنابراین فرض دوم این مطالعه در مورد دختران تأیید و در مورد پسران، رد شده است.

بررسی فرضیه‌ی سوم تحقیق، نمایانگر آن است که بین دو گروه دختران و پسران نسبت نگرش به درس هنر تفاوت معناداری وجود دارد و این مطالعه نشان می‌دهد که دختران نگرش بهتری به درس هنر دارند.

چهارمین نتیجه‌ی این مطالعه، بیان می‌کند که بین تحصیلات پدر و مادر با نگرش مثبت دختران به هنر، رابطه‌ی معنی‌دار وجود ندارد؛ اما دخترانی که پدران و مادرانی با تحصیلات لیسانس و بالاتر دارند، نگرش بهتری به درس هنر دارند.

در مورد پسران این رابطه معنی‌دار است؛ به گونه‌ای که افزایش میزان تحصیلات مادران و پدران، موجب افزایش نگرش مثبت آن‌ها به درس هنر شده است. با در نظر داشتن نتایج مطالعه، محقق توصیه‌ها و پیشنهادها را مطرح کرده است.

- معرفی هنر به منزله‌ی یک درس پایه‌ای و زیربنایی و گسترش و تقویت بازآموزی‌ها برای معلمان هنر؛
- ایجاد کارگاه‌ها و نمایشگاه‌های هنری در مدارس و برگزاری مسابقات هنری؛

- شناساندن هدف‌های درس هنر که مقصود از آن، خوش‌نویس شدن یا نقاش شدن نیست؛ بلکه هدف این است که دقت، حوصله، قدرت ابتکار، خلاقیت، نوآوری، خوب و درست دیدن و مواردی در این دست در دانش‌آموزان تقویت شود؛

- محقق معتقد است که معلم به هنر به دید تخصص نباید بنگرد؛ بلکه باید همه‌ی مطالب را بداند و علاقه ایجاد کند و در یادگیری دانش‌آموز به وی جهت دهد؛

- افزایش ساعات درس هنر و برنامه‌ریزی بازدید از مکان‌ها، موزه‌ها و نمایشگاه‌های هنری؛

- جذب و پذیرش معلمان هنرمند آموزش و پرورش به عنوان معلم هنر؛

- افزایش ظرفیت پذیرش مراکز تربیت معلم هنر و نیز جلوگیری از طرح درس هنر به سایر معلمان.